

خانواده و جامعه

نویسنده: ویلیام ج. گود ترجمه: ویدا ناصحی

ناشر: بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۵۲، ۳۱۶ صفحه، ۲۲۰ ریال

ویلیام گود، نویسنده کتاب **خانواده و جامعه**، استاد دانشگاه کلمبیا و از جامعه‌شناسان نسبه معروف امریکاست. از لحاظ فکری او از پیروان جدی تالکوت پارسنز (جامعه‌شناس معروف هاروارد) است و بطوریکه در دیگر آثارش (از جمله کتاب **دین در جوامع بدوی**) می‌بینیم، از کسانی است که، برعکس مثلاً سی. رایت میلز جامعه‌شناسی فقید کلمبیا، برای تئوری و لزوم آن در جامعه‌شناسی نقشی قائل‌اند. به عقیده او و همفکرانش، طرح مسائل عینی جامعه‌شناسی در یک قالب تئوریک و یا به عبارت دیگر، اطلاق تئوریه‌ها به داده‌های اجتماعی هم به پیشرفت علمی جامعه‌شناسی کمک می‌کند و هم به توجیه و تبیین بهتر داده‌ها. این کتاب هر چند از لحاظ تئوری بدقت و استحکام کارهایی مانند کتاب نیل اسملسر در تجزیه و تحلیل تحول صنعت پنبه‌کاری انگلستان در زمان انقلاب صنعتی یا نوشته‌های رابرت مرتن درباره گروه‌های مرجع و بوروکراسی نیست، ولی چنانکه در آغاز پیشگفتار آن می‌خوانیم، باچنان دید و هدفی نگاشته شده است.

کتاب **خانواده و جامعه** جزء سلسله کتابهایی است که تحت عنوان کلی «مبانی جامعه‌شناسی معاصر» زیر نظر الکسانکلس در مجلدات کوچک (حدود ۱۲۰ صفحه) با عناوینی از قبیل **جامعه‌شناسی اقتصادی**، **دگرگونی اجتماعی**، **جامعه‌شناسی دین**، **قشر بندی اجتماعی**، و غیره به دست نویسندگان مختلف نگاشته شده و هم‌اکنون بیش از ۱۵ جلد آن به وسیله بنگاه انتشاراتی Prentice Hall نیوجرسی انتشار یافته است (تا آنجا که نگارنده اطلاع دارد، یکی دیگر از همین مجموعه تحت عنوان **جامعه‌شناسی چیست؟**، به قلم الکسانکلس، به وسیله آقای دکتر یحیی شمس به فارسی برگردانده شده و به وسیله مؤسسه علوم سیاسی و امور حزبی چاپ شده است). این کتابها، چنانکه از کوچکی حجم آنها برمی‌آید، برای دانشجویان سالهای اول دوره لیسانس نگاشته شده است و هر یک تصویری موجز و کلی از موضوع به دست می‌دهد.

آشنایی با دیگر آثار ارزنده مؤلف در مسئله طلاق و خانواده در جوامع مختلف در خواننده‌ی آشنا توقعی بیش از حد معمول درباره کتاب مورد بحث بوجود می‌آورد

که پراستی پس از خوندن آن کاملاً برآورده می‌شود. از این نظر، و با توجه به اینکه بر بسیاری از مترجمان معاصر مادر انتخاب اثری که زحمت ترجمه آن را بخود می‌دهند بحق می‌توان خرده گرفت، حسن انتخاب خانم ویدا ناصحی (بهنام) را باید ستود. کتاب پرفسور گود، چنانکه ذکر شد، هر چند از لحاظ تئوری قوی نیست و بیشتر جنبه توصیف و تشریح دارد، ولی از لحاظ جامعیت کم‌نظیر است. نویسنده اطلاعات وسیعی را که درباره تحولات خانواده در نیم قرن گذشته در جوامع مختلف (کشورهای اسلامی افریقا، چین، هندوستان، و ژاپن) در اثر معروف چهارصدواند صفحه‌ای خود، **انقلاب جهانی در نظام خانوادگی**، اندوخته است به اضافه مباحثی آموزنده در این اثر گردآورده و در حقیقت این کتاب را می‌توان عصاره‌ای از مجموعه تحقیقات او دانست.

کتاب در ده فصل نگاشته شده است: در فصل یکم ضمن اشاره به افکار فلاسفه و قدما (مانند کنفوسیوس و افلاطون) درباره خانواده به مشکلات مطالعه‌ی علمی خانواده از جهت اینکه تجارب خانوادگی عمده‌ترین بخش تجارب شخصی هر فردی را تشکیل می‌دهد می‌پردازد و بر لزوم استفاده از تئوری و برداشت جامعه‌شناسانه در شناخت خانواده، بعنوان یکی از عناصر مهم ساخت جامعه، تأکید می‌کند. در این‌جا ضمن تشریح ویژگیهای خانواده به‌عنوان یک نظام (نهاد) اجتماعی آن را با دین مقایسه می‌کند و جهانی بودن و نقش آنرا به‌عنوان یک واحد اساسی در مجموعه بزرگ جامعه، که برای تمام واحدهای دیگر آدم تربیت می‌کند و عضومی‌سازد، تشریح می‌کند. در فصل دوم نقش خانواده از جنبه دیگری مطرح می‌شود. فرد به‌عنوان یک ارگانیزم (بدون فرهنگ) و دارای نیازهای بیولوژیک (غریزه جنسی) فقط از طریق خانواده است که فرهنگ می‌پذیرد، غریزه جنسی خود را بطور مشروع ارضاء می‌کند، و در نتیجه تولید مثل و ادامه نسل ممکن می‌گردد. اینجا، علاوه بر تفصیل این واقعیات، داستان قدیمی وراثت و محیط یا رابطه عوامل زیستی و فرهنگ به‌اختصار مورد بحث قرار می‌گیرد و اختلاط و ترکیب این دو در قالب انسان اجتماعی شده نشان‌دهنده می‌شود. تأثیر مفهوم «نیازهای جهت یافته» (need dispositions)، که به‌وسیله پارسنز عنوان شده است، این‌جا بخوبی نمایان است.

از جمله مسائل فرهنگی انسان بیولوژیک برای ادامه نسل و زندگی جمعی یکی این پرسش بوده است که چه کسی حق تولید مثل و نگهداری نوزاد دارد. پاسخ به این پرسش مجموعه هنجارهای مشروعیت و نامشروعیت را دربر می‌گیرد که از ارکان زندگی خانوادگی است و در فصل سوم مورد بحث قرار می‌گیرد. مشروعیت به‌عنوان مکانیزم تعیین وظیفه افراد در مقابل نوزادان، طبقه‌بندی انواع عدم مشروعیت و نحوه کنترل آن، و همچنین میزان زادگان نامشروع در جوامع مختلف از مباحث مهم این فصل بشمار است.

فصول سه گانه پیش بیشتر جنبه نظری و کلی دارد و خانواده را نه از نظر رابطه داخلی افراد آن بلکه از نظر رابطه آن به‌عنوان یک واحد و عنصر مشخص

در مجموعه نظام اجتماعی کلی بررسی می‌کند. بقیه فصول کتاب، ضمن ادامه این رویه بطور کلی، بیشتر به جنبه‌های عینی خانواده و روابط داخلی آن در جوامع مختلف می‌پردازد. در فصل چهارم، همسرگزینی و همسر یابی و نقش عشق در آن، در فصل پنجم اشکال مختلف خانواده و در فصل ششم سیستم قرابت و رابطه آن با خانواده در فرهنگهای مختلف مورد بحث قرار گرفته است. مسئله مهم نحوه تقسیم وظایف در داخل خانواده در فرهنگهای مختلف و نقش والدین در ایجاد روحیه فعال یا انفعالی، موفقیت طلبی یا ضد آن در اطفال (که از مباحث جدید تئوری رشد اقتصادی است و به وسیله مک‌لاند و همکارانش طرح شده است) در فصل هفتم مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل هشتم نتایج اجتماعی زندگی خانوادگی از نظر رابطه آن با قشر بندی و تحرك اجتماعی مورد بحث است. فصل نهم به مسئله طلاق و از هم پاشیدگی خانواده و اثرات فردی و اجتماعی آن در جوامع مختلف اختصاص دارد و سرانجام در فصل دهم تحول نظام خانواده و رابطه آن با رشد صنعت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

بطور کلی کتاب اثری ارزنده و جامع است و اگر مسائلی مانند آینده خانواده در جوامع انسانی و پیش‌بینی کیفیت تحول هنجارهای حاکم بر روابط زناشویی با توجه به روند تحول در گذشته تاکنون مورد بحث قرار نگرفته است جای خرد-گیری نیست و خواندن این کتاب برای تمام کسانی که علاقمند به جامعه‌شناسی خانواده‌اند فرض عینی است.

و اما کیفیت ترجمه: مترجم همچنانکه در انتخاب متن ذوق به خرج داده‌اند، از لحاظ ترجمه نیز بطور کلی - با قبول اینکه هیچ ترجمه‌ای نمی‌تواند صددرصد جسم و روح يك اثر را در زبان دیگر منعکس سازد - قابل تحسین است. برعکس بسیاری از ترجمه‌های دوره‌های اخیر، خواننده به آسانی و بدون چنگک اعصاب مطلب دستگیرش می‌شود و کمتر این نیاز را حس می‌کند که برای فهمیدن ترجمه به اصل متن مراجعه کند.

نگارنده متن انگلیسی کتاب را چند سال پیش خوانده است و در جریان نوشتن این چند سطر هر چند متن انگلیسی کتاب در دسترس بود، جز در موارد خاص یا هنگامی که خواست ترجمه را با متن مقابله کند، نیازی به متن اصلی نیافت. با اینهمه، هیچ کاری با سلیقه همگان موافق نتواند بود و به نظر اینجانب نیز نکاتی می‌رسد که تذکر به آن می‌تواند مفید باشد:

یکم: بهتر بود که کتاب آنطور که هست (بعنوان اینکه یکی از سلسله کتابهای... است و با نظارت... و در چه سالی و به وسیله بنگاه انتشاراتی... منتشر شده است) شناسانده شود.

دوم: با وجود اینکه متن اصلی فهرست اسمی و موضوعی جامعی دارد، ترجمه فاقد آن است و بجای آن فهرست انتشارات ناشر چاپ شده است که به عقیده من کار نادرستی است (حداقل در ترجمه اثر شخص دیگری، شاید آقای به عقیده من کار نادرستی است) (حداقل در ترجمه اثر شخص دیگر. شاید آقای

گود نخواهد که کتابش به صورت پوستر آگهی تجارتي برای انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب بشود)

سوم: هر چند در موارد بسیار واژه‌ها و نامهای خارجی در پاورقی ذکر شده است بجا بود که همه اصطلاحات علمی که معادل فارسی آنها در زبان ما جانیافته است در متن داخل پرانتز و یا در پاورقی ذکر شود.

چهارم: در بعضی موارد به سلیقه من (با قبول کج سلیقه خود) ترجمه گویای کامل اصل نیست. یکی دو مورد ذکر می‌شود:

In these pages, I have tried to exemplify, rather than argue, the fruitfulness of sociological theory when applied to family relations. Hopefully, the serious reader will see not only the framework of ideas that here encompasses a wide range of facts, but also will realize how using such a framework will elucidate still other observations not here reported. (p. v)

نظر نگارنده	ترجمه مترجم
من در این کتاب کوشیده‌ام که مفید بودن تئوری را در جامعه شناسی، بجای اینکه درباره‌اش بحث و استدلال کنم، عملاً و با اطلاق آن به روابط خانوادگی نشان دهم. علاوه بر تصویر چار چوبه نظری (تئوریک) انواع اطلاعات مورد استفاده در این کتاب، امیدوار است این نکته نیز برای دانشجویان علاقمند روشن شود که چگونه استفاده از این گونه مدل‌های تئوریک می‌تواند در تبیین و توجیه داده‌های مشابه سودمند افتد.	کوشش من در این کتاب بر آن است که بجای بحث و استدلال، فواید نظریه‌های جامعه شناسی را در روابط خانوادگی با آوردن مثالهایی شرح دهم. امیدوارم خواننده‌ای که با دقت و تعمق به مطالعه این اثر می‌پردازد نه تنها به اصول کلی که وقایع را نیز شامل است پی‌ببرد بلکه به مدد این مطالعات به درک نکاتی که در این کتاب نیامده است قادر گردد. (پیش گفتار)

Various Views of the Family

The intense emotional meaning of family relations for almost all members of a society has been observable throughout man's history. (p. 1)

نظر نگارنده	ترجمه مترجم
نظرات مختلف درباره خانواده معنا و ارزش عاطفی شدید روابط خانوادگی برای تقریباً کلیه افراد جامعه امری است که در سراسر تاریخ بشر مشهود بوده است.	اشکال خانواده روابط خانوادگی با معنای وسیع و عاطفی پر احساسش از آغاز تاریخ بشریت برای اعضای جامعه امری روشن و مفهومی بوده است. (ص ۱۴)

The Family as a Unique Institution

A brief consideration of certain peculiarities of the family as an element of the social structure will suggest how better theory and a fruitful general approach are needed in this area. (P. 4)

خانواده به عنوان يك نهاد (نظام) اجتماعی ویژه	خانواده نهاد مستقلی است
نگاهی اجمالی به ویژگیهای خانواده به عنوان یکی از عناصر ساخت اجتماعی لزوم تئوری و يك برداشت کلی را برای بررسی آن بخوبی روشن می‌کند.	اندکی توجه و تأمل در بعضی مختصات خانواده‌ها به عنوان یکی از عوامل ساخت اجتماعی نیازمندی ما را به داشتن نظریه‌ای کاملتر در این زمینه نشان میدهد. (ص ۲۱)

Consequently, in considering the processes of courtship and mate selection, we see again that the larger society is interested in the result. (p. 31)

نظر نگارنده	ترجمه مترجم
در نتیجه، در بررسی جریان همسرگزینی و مراودات پیش از آن (یا همسر یابی و همسرگزینی) باز می‌بینیم که نتایج این امور در کل جامعه مطرح است - و نه فقط در دائره محدود خانواده	در نتیجه، با توجه به مراحل مراوده می‌بینیم که جامعه بزرگتر به نتیجه این جریانات علاقمند است. (ص ۹۴)

در پایان این نکته را باید اضافه کنم که نمونه‌های فوق از مواردی هستند که مخصوصاً در اوائل کتاب و در مباحث تئوریک دیده می‌شود. ارزش شیوایی بیان و حسن ادای مطلب و دقت در گزینش معادل فارسی برای زبان پیچیده جامعه‌شناسی آنهم در اثر کسی که آنهمه از پارسنز دشوارنویس متأثر بوده است، نباید نادیده گرفته شود. این کتاب از ترجمه‌های بسیار معدودی است که من با میل و رغبت می‌توانم آن را به دانشجویان خود توصیه کنم. چه خوب است که مترجم بقیه مجلدات این مجموعه را نیز، که یکی به قلم خود تالکوت پارسنز است، به فارسی برگردانند و به‌گردن جامعه‌شناسان و جامعه‌شناسی ایران منت نهند.

گوشش برای فراهم کردن يك كتاب پایه‌ای جامعه‌شناسی

از هنگامی که نخستین کتاب جامعه‌شناسی یا علم‌الاجتماع در سال ۱۳۲۲ برای نخستین بار توسط استاد دکتر یحیی مهدوی تألیف و منتشر شد و کلیاتی از جامعه‌شناسی جدید را به‌خوانندگان و دانشجویان این دانش نو معرفی کرد تاکنون بیش از ده جلد کتاب جامعه‌شناسی به‌صورت رسمی و غیررسمی در تهران و تبریز و اصفهان، چه در دانشگاهها و مدارس عالی و چه خارج از حیطه دانشگاهها، توسط استادان فن و مترجمان حرفه‌ای یا علاقمندان دیگر ترجمه و یا «تألیف» شده است. با این‌همه هنوز در نیمه راه پرنشیب و فراز تهیه و تدوین يك كتاب «جامعه‌شناسی مقدماتی» هستیم که «برای دانشجویان سال اول دانشگاهها و مدارس عالی» مناسب باشد و با انتخاب چنین کتابی بتوانیم، ضمن معرفی دانش اجتماع، کتاب جامعی در دسترس همگان قرار دهیم:

مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی، مبانی جامعه‌شناسی، اصول جامعه‌شناسی، مبادی و اصول جامعه‌شناسی، جامعه‌شناسی عمومی، جامعه‌شناسی ارزشها، تاریخ جامعه‌شناسی، زمینه جامعه‌شناسی، جامعه‌شناسی، جامعه‌شناسی معاصر^۲ و بسا کتابهای

-
۱. دکتر مهدوی، یحیی، جامعه‌شناسی یا علم‌الاجتماع، تهران ۱۳۲۲، این کتاب چهار بار تجدید چاپ شده و چاپ چهارم آن مربوط به سال ۱۳۴۱ است.
 ۲. کتابهای یادشده عمده‌ترین کتابهای است که به‌عنوان مقدمات و مبانی تاکنون در ایران، زبان فارسی انتشار یافته است. و مشخصات آنها بقرار زیر است:
 - کینگ، ساموئل، جامعه‌شناسی، ترجمه مشفق‌همدانی، تهران ۱۳۴۱، (چاپ سوم ۱۳۴۶).
 - ترای، علی‌اکبر، مبانی جامعه‌شناسی، تهران، اقبال، ۱۳۴۱، (چاپ دوم ۱۳۴۷).
 - اکبرن و نیم کف، زمینه جامعه‌شناسی، ترجمه امیرحسین آریانیور، تهران، دهخدا، ۱۳۴۲، (چندبار تجدید چاپ شده است).
 - بوتول، گاستون، جامعه‌شناسی، ترجمه الف، وکیلی، تهران مؤسسه مطبوعاتی صفی‌علیشاه، ۱۳۴۴.
 - صانعی، پرویز، جامعه‌شناسی ارزشها، تهران، دهخدا، ۱۳۴۷.
- بقیه پاورقی در صفحه بند